

5838 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE ÇEK REESKONTLARININ VERGİ MATRAHI ÜZERİNE ETKİSİ

*Yrd.Doç.Dr. Ali DEĞİRMENDERELİ**
*Doç.Dr. Cemal ELİTAŞ***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı yapılan yasal düzenlemeler sonucu çeklerin muhasebe ve vergi teorisi açısından incelenerek, reeskonta tabi olması durumunda işletme dönem kârı üzerindeki etkisini göstermektir. Çalışma sonucunda vadeli çeklerin senetler gibi değerlendirilmesi durumunda reeskonta tabi tutulması gerektiği, bu durumda da söz konusu işlem nedeniyle dönem kârının etkileneceği (alınan çeklerin fazlalığı halinde dönemin reeskont faiz gideri artacak, verilen çeklerin fazlalığı halinde ise döneme ait reeskont faiz gelirleri artacaktır) tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çek, Reeskont, Vergi, Dönem Kârı, Muhasebe.

JEL Kodları: H 20, M 41, M 48.

THE IMPACT OF CHEQUE REDISCOUNTS ON TAX ASSESSMENT IN ACCORDANCE WITH THE LAW NO. 5838

* Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, celitas@aku.edu.tr
Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I, S II, 2009)

ABSTRACT

The aim of this study is to examine cheques in terms of accounting and tax theory depending on legal regulation and also to show the impact of cheques on firm's period income in case cheques are rediscounted. In the result of the study, it was determined that in the event that postdated cheques are evaluated as bills, they are required to be rediscounted. As a result of this, period income will be affected. In other words, when cheques received are more than cheques given, rediscount interest expense of the period will increase, otherwise, rediscount income will go up.

Key Words: Cheque, Rediscount, Tax, Period Income, Accounting.

JEL Classification: H 20, M 41, M 48.

1. GİRİŞ

Bilindiği üzere çek 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) göre görüldüğünde ödenen bir kıymetli evraktır. Ayrıca yine aynı kanun maddesi doğrultusunda buna aykırı her hangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.

Ancak yukarıda belirtilen bu açık ifadeye rağmen "Bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkındaki" 5838 sayılı yasanın 18'inci maddesiyle 19.03.1985 tarihli 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'a Geçici 2.madde eklenerek "31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir" şeklinde bir hüküm eklenmiştir. Bu hüküm doğrultusunda kanun koyucu geçici bir süre içinde olsa mevcut yasal düzenlemenin aksine bir hüküm ile çekin görüldüğünde ödenmesi

gereken bir kıymetli evrak olma özelliğini adeta askıya almıştır.

Konunun hukuki boyutunu hukukçulara bırakarak, muhasebeyi ilgilendiren kısmı ele alındığında ortaya çıkan temel sorun geçici bir süre için bile olsa çeklerin vadeli bir değişim aracı gibi (senet veya bono gibi) kabul edilmesidir. Her ne kadar Vergi Usul Kanunu (VUK) 41 Sayılı Sirküleri'nde bu uygulama amacının belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenmemesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amacıyla yapıldığı ifade edilmişse de söz konusu durum muhasebenin genel kabul görmüş ilke esasları ile muhasebe teorisi açısından düşünüldüğünde “Özün Önceliği Kavramı¹” gereği bizce vadeli çekler reeskonta tabi tutulmalıdır (Özbudak ve Aydın, 1994: 40). Çeklere vade uygulanması halinde bunların reeskonta² tabi tutulması gerektiği konusunda Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'nın Seri XI: No:1 26. maddesinde “*Alacaklar ve borçlar bilançoda mukayyet (kayıtlı) değerleri ile gösterilir. Ancak, avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere, senetli alacak ve borçlar (vadeli çekler ve poliçeler dahil) ile 3 aydan daha uzun vadeli senetsiz alacak ve borçların reeskont işlemine tabi tutulması şarttır*” ifadesi ile çeklerde vade uygulanması halinde reeskonta tabi tutulmaları gerektiği vurgulanmıştır.

¹ Bu kavram işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında onların biçimlerinden çok finansal özellikleri ve işletme için ifade gerçek göz önünde bulundurulur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemalcılar ve Erdoğan, **Genel muhasebe**, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, Mart 2000, s. 447.

² Reeskont hesaplama, senede bağlı olan alacak ve borç tutarı içinde yer aldığı varsayılan vade farkının ayıklanarak ilgili oldukları mali döneme aktarmayı sağlayan bir değerlendirme işlemidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk ve Özer, 2003: 79 v.d. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I, S II, 2009)*

Bu çalışmayı yapmamızdaki temel amaç bugüne kadar özellikle Vergi Usul Kanunu tarafından düzenlenen (281. ve 285. maddeler) alacak ve borç senetlerinde reeskont konusu ile çeklerin “görüldüğünde ödenecek bir kıymetli evrak olmasına” aykırı bir düzenlemenin mevcut olmamasına karşın 5838 Sayılı Kanun ile çeklerin üzerinde aslında keşide tarihini gösteren tarih kısmında vadenin yer alabileceğinin ve tüm çeklerin üzerlerinde yer alan bu tarihlerden önce ilgili bankalara ibrazını istisnai bir uygulama olarak da olsa geçersiz sayan düzenlemedir.

2. ÇEKLERİN REESKONTA TABİ TUTULMASI

Çeklerin reeskonta tabi tutulmasının işletmenin faaliyet sonucu üzerindeki etkisi düşünüldüğünde bu etkinin senetlerin reeskonta tabi tutulması durumundaki etki ile paralel olacağı söylenebilir. Nasıl ki bir işletme “321 BORÇ SENETLERİ HESABI”na alacak kaydı düştüğünde ve vadesi diğer döneme sarktığında dönemsonunda hesapladığı reeskont için “647 REESKONT FAİZ GELİRLERİ HESABI”na gelir unsuru olarak işliyorsa, aynı şekilde işletmenin vadeli (keşide tarihi ileri bir tarih yazılarak) olarak “103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI”na alacak kaydı düştüğünde de bunun için bir reeskont hesaplayarak geliri “647 REESKONT FAİZ GELİRLERİ HESABI”na kaydedecektir. Tabi burada “647 REESKONT FAİZ GELİRLERİ HESABI”na uygun alt hesaplar açılarak bu reeskontun senetlere mi yoksa çeklere mi ait olduğu da gösterilmelidir. Aynı durum işletmenin “121 ALACAK SENETLERİ HESABI” içinde geçerlidir. Nasıl ki işletme “121 ALACAK SENETLERİ HESABI”na borç kaydı düştüğünde ve vadesi diğer döneme sarktığında dönemsonunda hesapladığı reeskont

için “657 REESKONT FAİZ GİDERLERİ HESABI”na gider unsuru olarak işliyorsa aynı şekilde de işletmenin vadeli (keşide tarihi ileri bir tarih yazılarak) olarak aldığı “101 ALINAN ÇEKLER HESABI”na borç kaydı düştüğünde de bunun için bir reeskont hesaplayarak gideri “657 REESKONT FAİZ GİDERLERİ HESABI”na kaydedecektir. Tabi burada “657 REESKONT FAİZ GİDERLERİ HESABI”na uygun alt hesaplar açılarak bu reeskontun senetlere mi yoksa çeklere mi ait olduğu da gösterilmelidir.

Bu bilgiler ışığında konu ele alındığında işletmenin verdiği ve vadesi diğer döneme sarkan “103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI”na alacak kaydı düştüğü işlemlerden dolayı dönem kârında artış, işletmenin aldığı ve vadesi diğer döneme sarkan “101 ALINAN ÇEKLER HESABI”na borç kaydı düştüğü işlemlerden dolayı dönem kârında azalış meydana gelecektir. O halde reeskont işlemlerinden dolayı dönem kârında gelir yönlü bir artış yapılması istenirse işletmenin vadesi diğer döneme sarkan “103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI”na alacak kaydı yapması, eğer gider yönlü bir artış yapılması istenirse de “101 ALINAN ÇEKLER HESABI”na borç kaydı yapması gerekecektir. Ancak reeskont işlemlerinden dolayı kaynaklanan gelir ve giderlerin fiktif olduğu ve reel olmadıklarını da burada önemle belirtmek gerekmektedir.

Günümüzde, Türkiye’de ileri tarih taşıyan çek uygulaması yaygınlaşmış ve yerleşmiş durumdadır (Cemalcılar ve Erdoğan, 2000:227). Bu tespitten hareketle ve muhasebenin muhasebecilere yüklediği doğru, tarafsız ve güvenilir finansal tablo sunma yükümlüğü ile görüşümüz işletmelerin ileri tarihi çekler için reeskont ayırmaları gerektiği yönündedir. Muhasebe devlet için değil, bilgi kullanıcıları için tutulduğuna veya tutulması gerektiğine göre doğru olanı, yasal *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I, S II, 2009)*

düzenlemelerle perdelemek ve engellemek sanırız ki o yasal düzenlemenin de mutlak butlanını gerektirir. Nitekim vadeli çeklerin senetler gibi reeskonta tabi tutulmasının mümkün olduğuna ilişkin Danıştay kararları da mevcuttur³.

3. UYGULAMA: ÇEKLERİN REESKONTA TABİ TUTULMASI VE DÖNEM KÂRI ÜZERİNE ETKİSİ

Burada öncelikle 5838 Sayılı Kanun'dan önce vadesi (çekte vade olmamasına karşın) diğer döneme sarkan çeklerin nasıl muhasebeleştirileceği üzerinde durularak, ardından yine varsayımsal bir örnek ile bir işletmenin aldığı ve verdiği çeklerin nasıl reeskonta tabi tutulabileceğine ilişkin ve bu reeskont işlemi sonucunda dönem kârının nasıl etkileneceğine ilişkin bir örneğe yer verilecektir.

3.1. Reeskonta Tabi Tutulmayacak Ancak Vadesi Diğer Döneme Sarkan Çekler ve Muhasebeleştirilmesi

Aslında daha öncede birçok kez vurgulandığı üzere çekte vade olmaz çekte yazılı tarihin çekin keşide tarihidir. Ancak yerleşmiş ticari örf, âdet ve geleneklerden ötürü işletmeler vadeli çek verip almaktalar. Bu durumda bir işletmenin aldığı ve vadesi diğer döneme sarkan bir çeki nasıl muhasebeleştireceği sorunu gündeme gelmektedir. Normal şartlar altında “10 Hazır değerler” hesap grubunda yer alan “101

³ Örneğin; Danıştay 3. Dairesinin 06.05.1999 tarih ve E: 1998/4110, K: 1999/1765 sayılı Kararı ve aynı dairesinin 25.01.2000 tarih ve E: 1999/156, K: 2000/156 sayılı Kararı gibi. Ancak Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 07.04.2000 tarih ve E: 1999/448, K: 1000/145 sayılı Kararında çekte konulan vade geçersiz olduğundan değerlemenin vadeli senetlerin değerlemesi ile ilgili kanunun hükmüne göre yapılmayacağı diğer bir ifade ile vadeli çeklere reeskont uygulanamayacağı şeklinde bir kararda bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Danıştay Kararları, Cilt: 5.

ALINAN ÇEKLER HESABI” çekin vadesi nedeniyle burada tutulduğunda işletmenin Nakit Oranı⁴ (Disponibilite Oranı)değişecektir. Böylece sadece işletme yöneticileri değil finansal tabloları esas alan bilgi kullanıcıları da işletmenin finansal yapısı hakkında yanlış bilgilendirilmiş olunacaktır. Bu nedenle bu sakıncalı durumların giderilmesine yönelik bazı muhasebe kayıtlarının yapılmasının gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

Örneğin; işletmeniz vadesi 19.03.2009 tarihinde dolacak 5.000.-TL yazılı değeri bulunan bir çeki senetsiz borcuna karşılık Bay Veli BAL’dan 19.07.2008 tarihinde almış olsun bu durumda yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır;

	19.07.2008			
101 ALINAN ÇEKLER HESABI				5.000
	120 ALICILAR HESABI			5.000
	120.01 Veli BAL Hesabı			
<u>Senetsiz alacağın çek verilmesi ile ödenmesi</u>				

Ancak söz konusu çek üzerinde vade taşıyan vadesi de bir diğer döneme sarkan bir çek olduğu için “101 ALINAN ÇEKLER HESABI”ndan çıkarılarak vadesi gelen kadar “121 ALACAK SENETLERİ HESABI” içinde izlenecektir. Buna göre gerekli kayıt aşağıdaki gibi olabilir;

	19.07.2008			
121 ALACAK SENETLERİ HESABI				5.000
	121.01 Cüzdandaki Senetler Hesabı			
	121.01.01 Vadeli Çekler Hesabı			
	101 ALINAN ÇEKLER HESABI			5.000
<u>Vadeli bir çek olduğu için.</u>				

$$^4 \text{ Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar} - \text{Alınan Avanslar}}$$

Ayrıntılı bilgi için bkz. Çömlekçi v.d., 2004: 229.
Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I, S II, 2009)

Söz konusu vadeli çek senetlerin yer aldığı bir hesaba alındığı için dönemsonunda söz konusu çeker bir reeskont ayırma işlemi yapılabilir. Bu hatayı ortadan kaldırmak için yukarıdaki kaydın hemen ardından bir nazım hesap kaydına ihtiyaç duyulacaktır. Bu kayıta aşağıdaki gibi olabilir;

	19.07.2008		
900 NAZIM HESAPLAR BORÇLU HESABI			5.000
900.01 Reeskonta Tabi Olmayan Vadeli Çek Borçlu Hesabı			
	900 NAZIM HESAPLAR ALACAKLI HESABI		5.000
	900.01 Rees. Tabi Olm. Vadeli Çek Alacaklı Hs.		
<u>Çekin reeskonta tabi tutulmaması için.</u>			

Yukarıdaki durum sonucunda vadeli çekler reeskonta tabi tutulmayacağından söz konusu işlemin dönem kârı üzerinde de lehte veya aleyhte herhangi bir etkisi olmayacaktır.

3.2. Reeskonta Tabi Tutulacak Vadesi Diğer Döneme Sarkan Çekler ve Muhasebeleştirilmesi

5838 Sayılı Kanun'un ardından artık çeklerin üzerlerinde taşıdıkları vadelerin dikkate alınması gerektiği ve bu tarihlerde çeklerin tahsil edilmesi yönündeki düzenleme ile çeklerin aynı senetler gibi vadeli bir değişim aracı olarak kullanılması durumu söz konusudur ki bu durum çeklerin reeskonta tabi tutulması halinde işletmenin dönem faaliyet sonuçları üzerinde aynı vadeli senetlerin sahip olduğu yönde etkiye sahip olacağı bu çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtilmiştir. Bu duruma ilişkin bir varsayımsal örnek geliştirerek konuyu açmaya çalışacağız.

Buna göre (X) İşletmesinin elinde bir adet verdiği çek ve bir adette aldığı çek olsun ve bu çekler 5838 Sayılı Kanun doğrultusunda vadelerinde tahsil edilecek olsunlar. Bu çeklerle ilgili bilgiler aşağıdaki Tablo 1'de görüldüğü gibidir.

Tablo -1: İşletmede Mevcut Alınan ve Verilen Çekler ve İlgili Bilgileri

Çekin Niteliği	Nominal Değer	Alış Tarihi	Vade Bitimi	Faiz Oranı	Vade Süresi	Gün Sayısı
Alınan Çek	5.000	19.07.2009	19.03.2010	% 10	243	78
Verilen Çek ve Öd. Emir.	4.000	01.10.2009	01.03.2010	% 10	151	60

Tablo 1 incelendiğinde de görüleceği gibi alınan çekin toplam vadesi 243 gün iken 31.12.2009'dan bir başka ifade ile dönemsonu işlemlerinin yapılacağı ve senetler için reeskont hesaplama⁵ işleminin yapılacağı gündün vade bitimine kadar kalan süre ise 78 gündür. Aynı açıdan işletmenin verdiği çek incelendiğinde çekin toplam vadesi 151 gün iken 31.12.2009'dan bir başka ifade ile dönemsonu işlemlerinin yapılacağı ve senetler için reeskont hesaplama işleminin yapılacağı gündün vade bitimine kadar kalan süre ise 60 gündür.

Buna göre alınan çekin vadesinden ötürü "121 ALACAK SENETLERİ HESABI"na yazılması kaydı şöyle olacaktır:

	19.07.2008		
121 ALACAK SENETLERİ HESABI			5.000
121.01 Cüzdandaki Senetler Hesabı			
121.01.01 Vadeli Çekler Hesabı			
	101 ALINAN ÇEKLER HESABI		5.000
<i>Vadeli bir çek olduğu için.</i>			

Verilen çekin de yine vadesinden ötürü "321 BORÇ SENETLERİ HESABI"na yazılması kaydı ise şöyle olacaktır:

	01.10.2008		
103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI			4.000
	321 BORÇ SENETLERİ HESABI		4.000
	321.01 Vadeli Çekler Hesabı		
<i>Vadeli bir çek olduğu için.</i>			

⁵ Vergi Usul Kanunu madde 281'e göre işletmeler reeskont uygulayıp uygulamama kararını kendileri vereceklerdir. Ancak uygulama yönünde eğilim gösterirlerse alacak senetlerini reeskonta tabi tutmayı tercih ettiklerinde borç senetlerini de reeskonta tabi tutmak zorundadırlar.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I, S II, 2009)

Söz konusu çekler için reeskont hesaplayacağımızdan dolayı nazım hesaplara ilişkin bir kayda yer verilmeyecektir. Artık söz konusu çekler için reeskont hesaplanabilir. Bu hesaplamalarda İç İskonto formülü kullanılmaktadır. Buna göre iç iskonto formülü (Bektöre, Benligiray ve Erdoğan, 2008: 64);

$$F = \frac{A \cdot n \cdot t}{36.500 + (n \cdot t)}$$
 şeklindedir. Bu formülde;

A: Çekin nominal değeri,

n: Çekin değerlendirme tarihi ile vade tarihi arasındaki gün sayısı,

t: Uygulanacak faiz oranı (Belli değilse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kısa vadeli avans faiz oranı esas alınır),

F: Reeskont tutarı.

Hesaplama tüm çeklerin vadeye kadar geçecek faizlerinin toplanması gerektireceğinden formül şu şekilde geliştirilebilir (Sevilengül, 2000: 247);

$$\sum_{F=1}^n \frac{A \cdot n \cdot t}{36.500 + (n \cdot t)}$$

Burada son verilmesi gereken formülde reeskont hesaplaması yapıldıktan sonra çeklerin peşin değerini hesaplayabilmek amacıyla gerekli olan Peşin Değer formülüdür. Buna göre;

$$\text{Peşin Değer} = \text{Nominal Değer} - \text{Reeskont Tutarı}$$

Tüm bu bilgiler ışığında örneğimizde yer alan çeklerimiz için reeskont hesaplamalarını yapabiliriz. Buna göre alına çekin reeskont tutarı;

$$F = \frac{5.000 \times 78 \times 10}{36.500 + (78 \times 10)} = \frac{3.900.000}{37.280} \approx 104,61 \text{ TL. bulunur. Buna göre}$$

bu çekin peşin değeri ise;

$$\text{Peşin Değer} = 5.000 - 104,61 = 4.895,39 \text{ TL. 'dir.}$$

Buna göre işletme söz konusu çekin reeskont tutarı olan

104,61 TL'sını dönem gideri yazarak vergiye esas matrahta bir indirim neden olacaktır. Bu durum aşağıda yer alan yevmiye kaydı ile de muhasebeye yansiyacaktır.

	31.12.2009	
657 REESKONT FAİZ GİDERİ HESABI		104,61
657.01 Vadeli Çekler Reeskont Faiz Gideri		
	122 ALACAK SENETLERİ REESKONTU HS.	104,61
<u>Vadeli çekin reeskont tutarı</u>		

Şimdi de işletmenin verdiği çeke karşılık ayıracağı reeskontu hesaplayalım. Buna göre işletmenin verdiği çekin reeskontu;

$$F = \frac{4.000 \times 60 \times 10}{36.500 + (60 \times 10)} = \frac{2.400.000}{37.100} \approx 64,69 \text{ TL olarak bulunur. Buna}$$

göre bu çekin peşin değeri ise;

$$\text{Peşin Değer} = 4.000 - 64,69 = 3.935,31 \text{ TL.'dir.}$$

Buna göre işletme söz konusu çekin reeskont tutarı olan 64,69 TL'sını dönem geliri yazarak vergiye esas matrahta bir artışa neden olacaktır. Bu durum aşağıda yer alan yevmiye kaydı ile de muhasebeye yansiyacaktır.

	31.12.2009	
322 BORÇ SENETLERİ REESKONTU HESABI		64,69
647 REESKONT FAİZ GELİRİ HESABI		
647.01 Vadeli Çekler Reeskont Faiz Geliri		64,69
<u>Vadeli çekin reeskont tutarı</u>		

Bu durumda bu örnek için işletmenin dönem kârının $104,61 - 64,69 = 39,92$ TL'sı azalacağını görmekteyiz. İşletmenin verdiği ve aldığı çeklere ilişkin dönemsonunda ilgili gelir ve giderlerin "690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI"na nasıl aktarılacağı aşağıda yer alan yevmiye kayıtlarında görüldüğü gibidir.

31.12.2009	690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI	104,61	
	657 REESKONT FAİZ GİDERİ HESABI		104,61
	657.01 Vadeli Çekler Reeskont Faiz Gideri		
	<i>Vadeli çekin reeskont giderinin dönem sonuç hesabına aktarılması</i>		
31.12.2009	647 REESKONT FAİZ GELİRİ HESABI	64,69	
	647.01 Vadeli Çekler Reeskont Faiz Geliri		64,69
	690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI		
	<i>Vadeli çekin reeskont gelirinin dönem sonuç hesabına aktarılması</i>		

İşletmede diğer hiçbir işlem dikkate alınmadığında söz konusu 39,92 TL'lık giderin "690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI"nda nasıl görüneceği ise aşağıda yer alan büyük defter görüntüsünde olduğu gibidir.

<u>690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.</u>	
104,61	64,69

$$\text{ZARAR} = 104,61 - 64,69 = 39,92$$

4. ÇEKLERİN REESKONTA TABİ TUTULMASI UYGULAMASININ TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI / TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ: ERTELENMİŞ VERGİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS / TFRS) çeklerin vadeli olması durumunda reeskonta tabi tutulup tutulmaması gerektiği konusunda herhangi bir ilkeye yer vermemekle birlikte TMS/TFRS'nin genel mantığında muhasebenin doğru, güvenilir ve gerçekçi bilgiyi esas alması en temel ilke olduğundan bizce vadeli alınmış çeklerin iktisap niteliklerinin

dikkate alınmasını savunacaktır. Bu da vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulması gerektiği anlamına gelecektir.

Mali kâr üzerinden hesaplanan vergi tutarı ile ticari kâr üzerinden hesaplanan vergi tutarı arasındaki farklılıklar, geçici farklar olarak isimlendirilmektedir. Geçici farklar, varlığın veya yükümlülüğün muhasebeye defter değeri ile vergi mevzuatı uyarınca belirlenen vergiye esas değeri arasında ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde vergi matrahının hesabında dikkate alınacak farklardır. Geçici farklar; vergilendirilebilir geçici fark veya indirilebilir geçici fark olarak ortaya çıkmaktadır (Akdoğan, 2006: 3).

Vergilendirilebilir geçici fark ertelenen vergi borcu (yükümlülüğü) doğururken, indirilebilir geçici fark ertelenen vergi alacağı (varlığı) doğurmaktadır. Ortaya çıkan ertelenen vergi varlığı (alacağı) ve ertelenen vergi yükümlülüğü (borcu) “*TMS-12 Gelir Vergileri*” Standardına uygun şekilde muhasebeleştirilmektedir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2007: 200).

Ertelenen vergi yükümlülüğü (borcu) ve ertelenen vergi varlığı (alacağı) aşağıdaki gibi formüle edilebilir (Akdoğan, 2006: 4).

Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü (Borcu)= Vergilendirilebilir Geçici Farklar x Vergilendirme Döneminde Beklenen Vergi Oranı

Ertelenmiş Vergi Varlığı (Alacağı)= İndirilebilir Geçici Farklar x İndirme Döneminde Beklenen Vergi Oranı

Yukarıda yer alan formüller incelendiğinde ertelenmiş vergi borcunun vergiye tabi geçici farklar üzerinden gelecek dönemlerde ödenecek gelir vergilerini ifade ettiği ve bilançonun pasifinde yer alacağı söylenebilir. Keza ertelenmiş ver alacağı ise gelecek dönemlerde geri kazanılacak olan gelir vergisi tutarlarını ifade eder. Bilançonun aktifinde yer alır. Bunlara örnek olarak;

(a) İndirilebilir geçici farklar;

(b) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış mali zararlar;

ve

(c) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış vergi avantajları gösterilebilir.

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ertelenen vergi borcu ve ertelenen vergi alacağının mali tablolarda raporlanmasını gerekli görünürken, Tek Düzen Hesap Planı'nda ilgili hesaplar bulunmadığından "28 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI" ve "48 GELECEK YILLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI" hesap gruplarında tanımlanacak hesaplarla ihtiyacın giderilmesi düşünülmektedir. Bu doğrultuda "282 ERTELENMİŞ VERGİ ALACAĞI HESABI" ve "482 ERTELENMİŞ VERGİ BORCU HESABI" ihtiyacın giderilmesi yönünde önerilebilir.

TMS / TFRS düzenlemeleri açısından çalışmada verilen örnek ele alındığında ilgili işlemler şöyle olacaktır;

1° İşletme çeklerini reeskonta tabi tuttuğunda ve başka herhangi bir işlemin gerçekleştirmediği kabul edildiğinde 39,92 TL'lık bir zarar elde etmektedir. Bu da işletmenin ilgili dönemde "Ertelenmiş Vergi Varlığı" olduğunu göstermektedir. Böyle bir durumda aşağıdaki kayıtlara yer verilecektir.

	31.12.2009		
691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞ. YAS. YÜK. KARŞ. HS.			39,92
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI			39,92
<i>2009 yılı dönem zararı</i>			
	31.12.2009		
282 ERTELENMİŞ VERGİ ALACAĞI HESABI			39,92
691 D. KÂRI VER. VE DİĞ. YAS. YÜK. KARŞ. HS.			39,92
<i>2009 yılı için ertelenmiş vergi alacağı</i>			

2° İşletme çeklerini reeskonta tabi tutmayacak ve böylece işletme cari dönemin faaliyet sonucu üzerinden (çeklerin reeskonta tabi tutulmasından kaynaklanan bir vergi matrahı artışı veya azalışı yaşamadan) işlem yapılacaktır.

3° İşletmenin çeklerini reeskonta tabi tuttuğunu ve 31.12.2009 tarihinde varsayımsal olarak bu sefer çeklerin reeskontundan

kaynaklanan 120 TL’lık bir kâr elde ettiğini ve başka herhangi bir işlemin de gerçekleşmediğini kabul edelim. Kurumlar Vergisi oranının % 20 olduğu kabulü altında aşağıdaki kayda yer verilecektir. Kayıta dikkat edilmesi gereken nokta 2009 yılı için hesaplanan verginin tamamen çek reeskontundan kaynaklandığıdır. V.U.K. çeklerin reeskonto tabii tutulmasını kabul etmediğinden söz konusu vergi tutarı kanaatimizce “482 ERTELENMİŞ VERGİ BORCU HESABI”na yazılacaktır.

31.12.2009		120	
	690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HESABI		
	691 D. KÂRI VER. VE DİĞ. YAS. YÜK. KARŞ. HS.		24
	692 DÖNEM NET KÂR/ZARAR HESABI		96
	<i>120 TL * % 20 = 24 TL (2009 yılı vergi tutarı)</i>		
31.12.2009		24	
	691 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞ. YAS. YÜK. KARŞ. HS.		
	482 ERTELENMİŞ VERGİ BORSU HESABI		24
	<i>2009 yılı vergi tutarının V.U.K.'ca kabul edilmemesinden ötürü</i>		

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki temel sebep bugüne kadar mevcut düzenlemelerin çeki görüldüğünde ödenecek bir kıymetli evrak kabul edip buna göre işlem yapılması esasına dayanırken 5838 Sayılı Kanun ile bu durum geçici bir süre için bile olsa ortadan kaldırılmasıdır. Çek de bu uygulama ile senet gibi vadeli bir değişim aracı niteliği kazanmış olmaktadır. Her ne kadar Maliye Bakanlığı çıkardığı bir Vergi Usul Kanunu 41 Sayılı Sirküler ile konuya açıklama getirmeye çalışsa da Kanun ile çeklere getirilen düzeleme konunun sorgulanması noktasında bizi teşvik etmiştir.

Çalışma ile görüldüğü üzere çekleri Türk Ticaret Kanunu çerçevesi dışında bir şekilde değerlendirmek muhasebe teorisi içerisindeki yapısını da etkilemekte ve muhasebenin doğru, güvenilir ve tarafsız bilgi sunma amacı doğrultusunda sorgulanmasına da neden olmaktadır. Kaldı ki bu durumun sadece muhasebe teorisi açısından değil aynı zamanda vergi uygulamaları ve dönem kârı üzerinde de bir

etkisi olduğu görülmüstür. Çalışmada kullanılan örnek ile bu durum ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu alışma ile vadeli çeklerin senetler gibi değerlendirilmesi durumunda reeskonta tabi tutulması gerektiği, bu durumda da söz konusu işlem nedeniyle dönem kârının etkileneceği (alınan çeklerin fazlalığı halinde dönemin reeskont faiz gideri artacak, verilen çeklerin fazlalığı halinde ise döneme ait reeskont faiz gelirleri artacaktır) tespit edilmiş ve söz konusu durumda gerekli kayıtların nasıl yapılacağı ve dönemin sonuç hesaplarına nasıl aktarılacağı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Yine bu çalışma ile her ne sebeple olursa olsun süregelen finansal olaylarda işleyen sistem üzerinde değişiklik yapıldığında bunun hem muhasebe ve hemde işletme dönem kârı üzerinde etkisi olacağı görülmüstür.

Ayrıca yine bu çalışma ile vadeli eklerin Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları çerçevesinde de incelenmesine çalışılarak görüşlerimiz ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının vadeli ekler konusunda doğrudan bir düzenlemesi mevcut değildir. Ancak standartların savunduğu ilkeler göz önüne alındığında kanaatimizce vadeli ekler için reeskont ayrılması doğru ve gerçekçi bir uygulama olacaktır.

Bu alışma yasal düzenlemeleri eleştirmek ve sorgulamak yerine düzenlemelerin muhasebe ve vergi teorisi açısından doğuracağı etkileri incelemeyi kendisine amaç edinmiştir. Bu nedenle çalışmanın bu ilkeler içerisinde değerlendirilmesi konunun ve çalışmanın anlaşılabilirliğini ve yararlılığını arttıracaktır.

KAYNAKÇA

3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun. Ankara : Resmi Gazete (18714 sayılı)

Akdoğan, Nalan (2006). "UMS 12-Gelir Vergileri Standart Hükümlerine Göre Dönem Kârından İndirilecek Vergi Giderinin Hesaplanması ve Ertelenmiş Vergilerin Muhasebeleştirilmesi" Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 17, ss.1-18.

Cemalcılar, Ö. ve Erdoğan, N. (2000). **Genel Muhasebe.** 5. bs. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Çömlekçi, F.[ve öte.](2004). **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurul Kararı, Cilt: 5, Ankara : Süryay

Örten, Remzi, Kaval, Hasan ve Karapınar, Aydın (2007). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları, Ankara: Gazi Kitabevi.

Özbudak, M. ve Aydın, H. (1994). "Vadeli Çekler ve Reeskont uygulaması", **Vergi Dünyası Dergisi** 158 (1994).

Öztürk, B. ve Özer, M. (2003). **Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri.** 2. bs. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Sermaye Piyasası(29.01.1989). **Sermaye Piyasası Mevzuatı Seri XI: No:1**. Ankara : SPK
Sevilengül, O. (2000). **Genel Muhasebe**. 9. bs. Ankara: Gazi Kitabevi.

T.C. Yasalar (04.01.1961) **213 Sayılı Vergi Usul Kanunu**.
Ankara : Resmi Gazete (10705 sayılı)

T.C. Yasalar (18.02.2009). **5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**. Ankara : Resmi Gazete (27155 sayılı)

T.C. Yasalar (29.06.1956) **6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu**.
Ankara : Resmi Gazete (9353 sayılı)

Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması : 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu 41 Sayılı Sirküler(12.05.2009). Ankara : [yayl.y.]